

ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τά ζητήματα πού προκάλεσαν οι τουρκικές αυθαιρεσίες και ό τουρκικός επεκτατισμός στό Αιγαίο και οι πολλές συζητήσεις πού διεξάγονται γύρω από αυτά, δημιούργησαν σ' όρισμένα στρώματα της κοινής γνώμης σύγχυση σχετικά μέ τό καθεστώς πού υπάρχει στη θάλασσα αυτή και τίς έννοιες πού το προσδιορίζουν. Η διάλυση όμως της σύγχυσης είναι απαραίτητη, γιατί ή κοινή γνώμη θα είναι ό τελικός και αποφασιστικός κριτής γιά τή διαχείριση των εθνικών υποθέσεων. Καί αυτή, προκειμένου νά κρίνει σωστά, πρέπει νά γνωρίζει γιά τί άκριβώς προκειται, ποιά είναι τό καθεστώς του Αιγαίου και ποιά τά δικαιώματα της 'Ελλάδας. Ός συμβολή σε μία τέτοια προσπάθεια άποσαφηνίσσεως πρέπει νά θεωρηθούν αυτά πού ακολουθούν. Τά όποια περιορίζονται σ' όρισμένες βασικές έννοιες και γράφονται μέ τή βοήθεια γενικών γνώσεων και χωρίς τήν επίκληση κανενός είδους ειδικότητας.

ά πρέπει από τήν άρχή ν' άποσαφηνισθεί τί είναι τό Αιγαίο. Είναι, βέβαια, ή θάλασσα πού στή κύριο λόγο εγαλούησε τό 'Ελληνικό Έθνος και πού επέδρασε στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών του. Είναι τό πεδίο και ή σφαιρική της πολλαπλής δραστηριότητάς του. Η θάλασσα στην όποία τό Έθνος σε πολλές ιστορικές περιόδους οικονομική σε πολιτικά και οικονομικά και στην όποία έκρίθη ή τύχη του, τό μεγαλείο του και ή παρακμή του. Η κατ' έξοχήν «Ελληνική θάλασσα». Η ήμετέρα θάλασσα όπως έλεγαν οι Αρχαίοι.

ΤΟΥ ΜΑΝ. ΠΛΟΥΜΙΔΗ

Όμως ποτέ, έκτός από μία μοναδική περίπτωση, τό Έθνος δεν είχε άποκλειστική κυριαρχία στό Αιγαίο. Αυτή ή μοναδική περίπτωση ήταν στην αρχαία εποχή, έπειτα από τίς νίκες του Κίμωνος έναντίον των Περσών, όταν μέ τή λεγόμενη «συνθήκη του Καλλίου» άπαγορεύτηκε στους Πέρσες νά πλέουν στό Αιγαίο και στην ξηρά, νά προχωρούν σε άπόσταση μικρότερη από δύο μέρες έφιππης πορείας πέρα τίς άκτές του. Σαράντα περίπου χρόνια κράτησε τό καθεστώς αυτό, ως τά τελευταία χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου πού οι Πέρσες ξαναπαρουσιάστηκαν στό Αιγαίο. Καί έκτοτε δεν υπήρξε ποτέ άλλοτε άποκλειστική έλληνική κυριαρχία στό Αιγαίο, κατοχυρωμένη μάλιστα μέ διεθνή συνθήκη. Από τήν ίδρυση άλλωστε του 'Ελληνικού κράτους, στό Αιγαίο ήσαν πάντοτε παρόντες οι Έλληνες και οι Τούρκοι μέ τά δικαιώματα πού αναγνωρίζει στον καθένα τους τό διεθνές δίκαιο και σ' όρισμένες περιόδους και άλλοι, όπως οι αλβανοί και οι Βούλγαροι. Τό Αιγαίο, λοιπόν, δεν ήταν, ούτε βέβαια, είναι «Ελληνική λίμνη», ούτε «θάλασσα άποκλειστικής έλληνικής κυριαρχίας».

Ποιά είναι, λοιπόν, τό καθεστώς του Αιγαίου; Θα μπορούσαν ίσως νά γίνουν οι ακόλουθες διακρίσεις :

Υπάρχει 1) τό καθεστώς κυριαρχίας, πού είναι τό κατ' έξοχήν νομικό καθεστώς και στό όποιο περιλαμβάνονται προπαντός ή αϊγιαλιτίδα ζώνη των δύο παρατίτων χωρών της 'Ελλάδας και της Τουρκίας, ό υπερκείμενος στην αϊγιαλιτίδα έναέριος χώρος άπριοριστα και ή υποκείμενη υδάτινη μάζα, καθώς και ό αντίστοιχος βυθός της θάλασσας.

Τό καθεστώς αυτό είναι χώρος εθνικής κυριαρχίας, προσδιορίζεται σ' ό,τι αφορά στην 'Ελλάδα από τίς παλαιότερες συνθήκες και τίς περισσότερο πρόσφατες της Λωζάννης του 1923 και Παρισιού του 1947 και είναι άπολυτα όριοθετημένο μέ τό πλάτος της αϊγιαλιτίδας ζώνης. Τό πλάτος της αϊγιαλιτίδας ζώνης έχει όρισθεί στό Αιγαίο και από τήν 'Ελλάδα και άπο τήν Τουρκία σε 6 μίλια από τίς άκτές, είτε αυτές είναι ήπειρωτικές, είτε νησιώτικές. Μέ τή διαφορά ότι ή 'Ελλάδα έχει όρίσει άπο τό 1932 τή ζώνη κυριαρχίας της στον έναέριο χώρο σε 10 μίλια, κατά παρέκκλιση από τους όρισμούς του διεθνούς δικαίου πού προβλέπουν ότι τό πλάτος της ζώνης κυριαρχίας στη θάλασσα, στον υποθαλάσσιο χώρο και στον έναέριο είναι τό ίδιο.

2) Τό καθεστώς της διεθνούς θάλασσας, στό όποιο περιλαμβάνεται όλη ή θάλασσα (ή υδάτινη μάζα) του Αιγαίου, πού είναι πέρα από τίς θαλάσσιες ζώνες κυριαρχίας, τίς έλληνικές και τίς τουρκικές. Στη διεθνή θάλασσα έχουν, όπως είναι γνωστόν, δικαιώματα ελεύθερης χρήσεως όχι μόνο οι παράτιτες χώρες, όπως προκειμένου γιά τό Αιγαίο, ή 'Ελλάδα και ή Τουρκία, άλλα όλες γενικά οι χώρες.

Τό καθεστώς των άποκλειστικών δικαιωμάτων, τό όποιο αναφέρεται ειδικά στην ύφαλοκρηπίδα. Ύφαλοκρηπίδα είναι, ως γνωστόν, ό βυθός της θάλασσας πέρα από τήν αϊγιαλιτίδα ζώνη, στον όποιο έχουν δικαιώματα και μάλιστα άποκλειστικά, οι παράτιτες χώρες γιά νά διεξάγουν έρευνες και εκμετάλλευση του υπάρχοντος σ' αυτόν πλούτου.

Τό ζήτημα της ύφαλοκρηπίδας είναι μία από τίς σοβαρότερες άμφισβητήσεις πού έχουν προκαλέσει οι Τούρκοι, τήν όποια χρησιμοποιούν, έξ άλλου, γιά νά έγειρουν άδίστιμες και αυθαίρετες αξιώσεις γιά τό μισό Αιγαίο. Οι Τούρκοι δεν άναγνωρίζουν ότι τά νησιά έχουν ύφαλοκρηπίδα, πού είναι έν τούτοις αρχή θμελιώδης, πού καθορίζεται από τή σύμβαση της Γενεύης του 1958 και τήν όποια έχει υιοθετήσει και ή Διεθνής Διάσκεψη γιά τό Δίκαιο της Θάλασσας.

Οι τουρκικές άμφισβητήσεις δημιούργησαν γιά τήν 'Ελλάδα τήν ανάγκη νά όριοθετηθεί ή ύφαλοκρηπίδα, ώστε νά προσδιορισθεί σε ποιές εκτάσεις του βυθού έχει ή κάθε μία χώρα άποκλειστικά δικαιώματα. Καί τούτο πολύ περισσότερο, αφού ή σύμβαση της Γενεύης, ενώ καθιερώνει τή θμελιώδη αρχή ότι και τά νησιά έχουν ύφαλοκρηπίδα και όχι μόνο οι ήπειρωτικές άκτές, δεν καθιερώνει, παρά μόνο ένδεικτικώς, τά όρια της ύφαλοκρηπίδας. Ορίζει ότι ή ύφαλοκρηπίδα εκτείνεται από τήν έξωτερική γραμμή της αϊγιαλιτίδας ζώνης ίσαμε εκεί πού ό βυθός έχει βάθος 200 μ. από τήν έπιφάνεια της θάλασσας, μέ δυνατότητα όμως νά επεκταθεί και περισσότερο, έν ή πρόσδος της τεχνολογίας επιτρέπει τήν εκμετάλλευση του βυθού και σε μεγαλύτερα βάθη.

4) Τά σύνορα. Στη θάλασσα και στό Αιγαίο συνεπώς, τό σύνορα πού περικλείουν τόν εθνικό χώρο προσδιορίζονται από τήν έξωτερική γραμμή της αϊγιαλιτίδας ζώνης και τήν αντίστοιχη της στον έναέριο χώρο και στον υποθαλάσσιο. Στην ύφαλοκρηπίδα, στό βυθό δηλαδή, παρ' όλο πού τά δικαιώματα πού ασκούνται σ' αυτήν είναι άποκλειστικά και ταυτίζονται ως ένα βαθμό (σ' ό,τι αφορά κυρίως τήν πλουτολογική εκμετάλλευση) μέ τά δικαιώματα κυριαρχίας, δεν θεωρούνται, έν τούτοις, κυριαρχικά δικαιώματα. Καί γι' αυτό τά όρια πού περικλείουν τήν ύφαλοκρηπίδα είναι ζήτημα αν μπορούν νά θεωρηθούν και ως σύνορα εθνικής κυριαρχίας.

Στίς περιπτώσεις, έξ άλλου, όπου οι εθνικές περιοχές δύο χωρών είναι ή μία άπέναντι στην άλλη στη θάλασσα και βρίσκονται σε μικρή άπόσταση, ό διαχωρισμός του εθνικού χώρου κάθε μίας γίνεται μέ τή μεση γραμμή ίσης άπόστασεως. Αυτό συμβαίνει στό Αιγαίο μεταξύ της Λέσβου και της άπέναντι τουρκικής άκτής και τό ίδιο στη Χίο, στη Σάμο και στα Δωδεκάνησα. Υπάρχουν όμως στίς περιοχές αυτές και διάσανα, όπως μεταξύ Λήμνου και Λόσβου, Λέσβου και Χίου, Χίου και Σάμου, όπου άπέναντι στην τουρκική άκτή δεν υπάρχει έλληνική. Εκεί εθνικό τουρκικό σύνορο είναι ή έξωτερική γραμμή της τουρκικής αϊγιαλιτίδας, πέρα από τήν όποια υπάρχει άνοικτη θάλασσα, της όποιας βέβαια μπορούν νά κάμουν ελεύθερη χρήση και ή Τουρκία και ή 'Ελλάδα και κάθε άλλη χώρα.

5) Υπάρχει, τέλος, τό καθεστώς των διοικητικών (όπως μπορούν ίσως νά χαρακτηρισθούν) ρυθμίσεων, πού καθορίζονται μέ άποφάσεις διεθνών όργανισμών γιά σκοπούς διεθνούς συμφέροντος. Τό καθεστώς αυτό αφορά στον έναέριο χώρο και άναφέρεται στις άποφάσεις της Διεθνούς 'Οργανώσεως Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO), 'Οργανώσεως των 'Ηνωμένων Έθνών, μέ τίς όποιες καθορίζονται οι Περιοχές 'Ελέγχου Πτήσεων (FIR) γιά διευκολύνονται οι αεροπορικές επικοινωνίες και νά προσλαβούν τά άτυχήματα.

Οι Περιοχές 'Ελέγχου Πτήσεων περιλαμβάνουν συνήθως τόν έναέριο χώρο της περιοχής εθνικής κυριαρχίας, έδαφικής και θαλάσσιας, μίας χώρας και τά όρια τους συμπίπτουν μέ τά εθνικά σύνορα. Όποτε όμως ό καθορισμός της Περιοχής (FIR) δημιουργεί δικαιώματα κυριαρχίας, ούτε τά όρια της Περιοχής άποτελούν ή συνιστούν πολιτικά, δηλαδή εθνικά, σύνορα.

Στην περίπτωση της 'Ελλάδας τό FIR 'Αθηνών καλύπτει, βέβαια, όλόκληρο τόν έλληνικό εθνικό χώρο, αλλά επιπλέον και χώρο πού δεν είναι εθνικός έλληνικός, όπως τά διεθνή ύδατα του Αιγαίου. Καί τά όρια του FIR 'Αθηνών δεν εκτείνονται μόνο ως τά εθνικά έλληνικά σύνορα, άλλα και εκεί πού δεν υπάρχουν έλληνικά σύνορα, ως τά θαλάσσια σύνορα της Τουρκίας, όπως συμβαίνει στα διάκενα μεταξύ των έλληνικών νησιών του 'Ανατολικού Αιγαίου.

Υπάρχουν έξ άλλου και περιπτώσεις, όπου τμήματα του εθνικού χώρου μίας χώρας καλύπτονται από τά FIR γειτονικών χωρών, όπως συμβαίνει στη Βραζιλία. Καί άλλες περιπτώσεις, όπου στό FIR μίας χώρας έχει άνομοδιότητα και τό FIR άλλης χώρας. Αυτό συμβαίνει μεταξύ 'Αγγλίας και Γαλλίας, όπου γιά τίς πτήσεις προς 'Αγγλία έχει άρμοδιότητα τό γολλικό FIR και γιά τίς πτήσεις προς Γαλλία έχει άρμοδιότητα τό άγγλικό.

Μ' αυτά τά δεδομένα οι Περιοχές 'Ελέγχου Πτήσεων μπορούν νά μεταβληθούν μέ άποφάσεις της Διεθνούς 'Οργανώσεως Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO) όταν τό επιθυμούν οι άνάγκες και ή ασφάλεια των πτήσεων, χωρίς νά μπορούν νά προβληθούν γιά τή μεταίωση των μεταβολών επιχειρηματα κυριαρχίας. Στην περίπτωση όμως της 'Ελλάδας τά πράγματα στό σημείο αυτό είναι κάπως διαφορετικά. Γιατί κάθε μεταβολή στην περιοχή του FIR 'Αθηνών, όπως προσδιορίστηκε τελικά τό 1958, θα έπηρεάσει τό σύστημα στρατηγικής έπιτηρήσεως και κατά συνέπεια τήν άμυντική κάλυψη των νησιών (βλ. «Τό Βήμα» 3ης Δεκ. άρθρο του κ. Κ. Παπασπυρίδη). 'Αλλά ή πλευρά αυτή του θέματος υπερβαίνει τά όρια του σημειώματος τούτου, του όποιου σκοπός είναι νά δώσει μία συνοπτική εικόνα του νομικού καθεστώτος, καθώς και του διπλωματικού και πολιτικού καθεστώτος, πού ύφίσταται τό Αιγαίο.